

MARKO KOSTRENCIĆ

IVAN LUCIUS-LUČIĆ
- POVODOM 300-GODIŠNJICE DJELA
DE REGNO DALMATIAE ET CROATIAE,
1666-1966.

Godine 1666. izašlo je u Amsterdamu štampom Ivana Blaeva djelo pod naslovom *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*, koje je napisao, kako se govorilo, »gente Dalmata, patria Tragurinus Johannes Lucius«. Pisac je tada imao 62 godine.

Porijsklom iz stare trogirске patricijske porodice Luciusa, Ivan je počeo svoje nauke u Trogiru, zatim je nastavio humanističke u Rimu, a pravne u Padovi. Vrativši se u rodni Trogir, sudjelovao je kao gradski plemić u poslovima svoje gradske komune, ali se podjednako zanimao za historiju svoga grada i svoje domovine Dalmacije budući da je za boravka u Rimu, toj metropoli evropskog, zapadnog znanja, došao u doticaj s mladom i naprednom generacijom historika, koji su mogli u njemu probuditi ljubav za naučni rad na prošlosti. U Trogiru je onda, oko god. 1651, sazrela u njemu misao da napiše djelo, koje je onda 1666. i štampano. On je uz velike teškoće počeo sabirati izvore na osnovu kojih bi mogao, u neku ruku kao pionir, prikazati kako je nekoć zaista bilo u Dalmaciji i Hrvatskoj. Lucius se našao pred golemom zadaćom, koju je jedva mogao savladati u malome Trogiru. Pored toga bio je ojađen i malogradanskim spletkama kojima je bio izložen, tako da se god. 1654. trajno preselio u Rim, gdje je, i što se tiče ljudi, i što se tiče historijskog materijala, našao pogodnu sredinu, koja mu je omogućavala da svrši zamišljeni i već započeti posao. Ovdje je Lucius imao priliku da dođe u vezu s istaknutima naučnim radnicima onog vremena, od kojih je mogao dobiti korisne upute; ovdje je imala svoje središte internacionalna *respublica litteraria*, u čijem je krilu i naš Trogiranin mogao upoznati nove idejne pokrete i obavijestiti se o naprednim pogledima na historiju i pisanje historije, tu je mogao dobiti uvijek novi podstrek da nastavi i dovrši započeto djelo. A baš u Rimu upoznao se i sprijateljio s amsterdamskim knjižarima i štamparima braćom Kornelijem i Ivanom Blaev, od kojih je Ivan, iza Kornelijeve smrti, Lučićev *De regno* s mnogo ljubavi i pažnje štampao.

Kad je Lucius započeo svoj rad, imao je pred sobom samo mršavu baštinu naslijeđenu od ranijih historiografa. Dalmatinsko-hrvatsku prošlost opisivali su pa i iskrivljivali prije njega Pop Dukljanin, Toma, arhiđakon splitski, Dinko Zavorović (Domenico Zavoreo), Šibenčanin, Serafin Razzi, Mavro Orbini, Jakov Lukarević (Luccari), Dubrovčani, ali se na njihovo pisanje Lucius nije htio osloniti, niti je htio slijediti njihove nepouzdate putove.

U sjevernoj Hrvatskoj sa središtem u Zagrebu umro je iste godine kad je u Amsterdamu izašlo *De regno zagrebački kanonik Juraj barun Ratkay*, pisac historijskog djela *Memoriae regum et banorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae*. U Sloveniji piše u isto vrijeme plemić Ivan Weikhard Valvasor svoje djelo *Ehre des Herzogtums Krain*. Ta djela pišu plemići i ona nose još izrazita obilježja historiografije koja je odraz feudalnog društvenog uređenja i feudalnih gledanja. Ali i takvo pisanje historije bilo je daleko trogirskom građaninu Ivanu Luciusu, kao što su mu bila daleka i sva feudalna saznanja i osjećanja. On je htio da piše svoju historiju s novih gledišta kakva su se tada javljala u učenju Evrope i koja su izražavala nastojanja tadašnje buržoaske klase u naletu.

A tim je gledištima dao najprecizniji i najnapredniji izraz filozof, matematičar, pravnik i polihistor G. W. Leibniz. Iste godine 1666, kad je doštampano Luciusovo *De regno*, napisao je Leibniz svoje djelce *Methodus nova discendae docendaeque iurisprudentiae*, u kojemu je on zacrtao nove putove i utvrdio nova načela za rad na historiji. On kaže da ima tri načina obrađivanja i prikazivanja historije: deskriptivno, pragmatično i genetično, od kojih prvo jednostavno opisuje zbivanja i događaje prošlosti u nepovezanim i nesuvislom slijedu; drugo nam daje korisna i praktična uputstva za život (*historia magistra vitae*), a treće nas upoznaje s postankom sadašnjosti, koja se ponavlja i razvija iz prošlosti, jer se sve najbolje upoznaje iz svojih uzroka (*origines praesentium a praeteritis repetita, cum omnia optime ex causis noscantur*). Na taj je način Leibniz prvi genetičko shvaćanje dobro formulirao i definirao, shvativši prošlost, sadašnjost i budućnost kao jednu kontinuiranu i neraskidnu cjelinu. To shvaćanje dolazi do izražaja i u drugima njegovima izričajima, kao: *le présent est plein d'avenir et chargé du passé; l'avenir dans chaque substance a une parfaite liaison avec le passé*. Pored toga je Leibniz naglašavao da se istraživanje i spoznavanje prošlosti može osloniti jedino na vjerodostojna svjedočanstva u historijskim izvorima, pa je u tu svrhu izvore i sam izdavao. Ovim svojim shvaćanjima i postavkama Leibniz je udario temelje teoriji i metodologiji buržoaske historiografije, i to u tolikoj mjeri da ni kasnije u XIX st., kad se o tim problemima mnogo pisalo, ta teorija ničim bitno novim obogaćena nije. Lucius, pišući svoj *De regno*, nije poznao Leibnizove teorijske postavke, ali je, rekli bismo, postupao tako kao da ih je poznao. Ne bismo znali ni jednoga historika koji se u to rano doba približio postulatima Leibniza u tolikoj mjeri kao što je to učinio Lucius, a to opet znači da se ispunilo vrijeme i u građanskoj klasi sazrelo novo gledanje na historiju, njezino istraživanje i pisanje. Patricij građanin malenoga,

ali znamenitoga grada Trogira, koji je već početkom XII st. stekao svoju široku autonomiju, Lucius je, daleko od feudalnih stega i navika, od malena udisao slobodni gradski zrak, pa je tako i bio u mogućnosti da odbaci pisanje historije svojstveno feudalnom društvenom uređenju i da usvoji nova gledanja svojstvena građanskoj klasi. Mislim da ne griješimo ako kažemo da *De regno* ide među prva vrijedna djela buržoaske historiografije uopće. A kao što Leibniz nije našao neposrednih sljedbenika i nastavljača u teoriji buržoaske historiografije, tako ih nije našao ni Lucius u pisanju buržoaski orijentirane historije. Obojica su ih našli tek u XIX st.

Pa iako su historijska zbivanja u *De regno* naravnomjerno obrađena, kako je već to donosila mogućnost iskorišćivanja historijskih Luciusu teško dostupnih izvora, to djelo ni danas nije »zastarjelo«. U tom pogledu još i danas važi sud Račkoga izrečen god. 1879. o Luciusu, koji se uglavnom tiče njegovoga *De regno*: »... na polju domaće historiografije ide prvo mjesto našega Ivana Lučića. Djela njegova uma i truda ni poslije dvijesta godina ne izgubiše trajne vrijednosti. Tko se god iole ozbiljno i danas bavi ispitivanjem narodne prošlosti, ne može obaći historijskih radnja Lučićevih... Lučić je u strogom riječi znamenovanju prvi, obziran i pomnjev historiograf, koji je uz dva skoro stoljeća ostao bez premca i na kojega istraživanjah i mi još svoja prisnivamo.«

Mislimo da nije potrebno nikakvo pohrvaćivanje imena Lucius, kako se on prezivao, u Lučić, a da ipak možemo reći da je Lucius naš, da pripada nama, našoj sredini, našem kulturnom krugu. Ponikao iz naše dalmatinsko-hrvatske, odnosno romansko-slavenske simbioze, koja je ispreplitala historiju ove zemlje i ovog naroda duga stoljeća, Lucius se priklonio dalmatinsko-romanskoj strani, ali pri tome nije ispoljavao nikakvu neprijazan prema hrvatsko-slavenskoj strani, s kojom i u kojoj je živio. Pa i te su se suprotnosti kretale u uskim granicama malene komune, a u svojoj oštirini one su nužno morale otupjeti kad ih je Lucius promatrao iz daleke i široke rimske perspektive.

Vremenski raspon od tri stoljeća, to jest od god. 1666, kad je objavljen Luciusov *De regno*, pa do praga naših dana, važan je odsječak u razvoju opće historiografije i važna faza u razvoju historijske misli zbog toga jer je to doba gospodovanja buržoaske historiografije, koja je nesumnjivo značila velik korak unaprijed u poređenju s historiografijom vezanom uz feudalno društveno uređenje. Ali je slabost buržoaske historiografije ležala poimence u tome što je ona povezivala historijske događaje i ocjenjivala historijska zbivanja sa stajališta klase s kojom je ona bila povezana, što je ona promatrala historijske probleme jednostrano i izolirano u okviru pojedinih naroda, ne vodeći računa o tome da su oni tek dijelovi jedne opće čovječanske cjeline i njezine historije. Buržoaska je historiografija, štaviše, počela dijeliti narode na historijske i nehistorijske, s time da se na te »nehistorijske« narode historiografija uopće ne treba obazirati. Zbog takvih izopačenih gledanja buržoaska je

historiografija nužno morala davati iskrivljene prikaze prošlosti i donositi netačne zaključke. A pored toga ona je morala degenerirati uporedo s dekadansom klase s kojom je bila povezana.

A buržoaska historiografija nije nigdje izgubila na ugledu i na naučnom karakteru koliko u Njemačkoj, dakle u zemlji koja se inače smatrala klasičnom za njegovanje i unapređivanje historijskih nauka. Baš u toj zemlji ona je izgubila karakter nauke postavši instrumentom politike i političkih pustolova. Ne po dobru poznata »pruska škola« na čelu s Heinrichom Treitschkeom dala se u službu agresivne pruske politike, a našla je ona svoju još goru nasljednicu u glajhšaltovanoj Hitlerovoj historiografiji, koja je imala dati teoretsku i naučnu podlogu mračnim nacionalsocijalističkim ciljevima i praktikama.

Poraznu, ali impresivnu sliku o zabuni koja postoji u buržoaskoj historiografiji dao je istaknuti engleski historičar Sir Charles Oman u svojoj brošurici *On the writing of history*, objavljenoj uoči drugog svjetskog rata god. 1939. O historiji i o pisanju historije on u toj knjižici izriče duboki pesimizam. Njemu razvoj historije nije neki zakonomjerni i logični niz zbivanja, već je to kaotična zbrka događaja, prekidana povremenim društvenim kataklizmama, koje uništavaju i brišu sve što je postojalo, da bi se na toj pustoši opet iznova počelo, bez ikakve veze s prošlošću i bez ikakvog progressa. U tom se kaosu još jedino ističu »veliki ljudi«, koji su još jedini vrijedan objekt historijskog istraživanja i prikazivanja. Ovakvo gledanje tog historičara najbolje osvjetljuje nemoguć nauke kojoj je on posvetio svoj život.

Ali ovakvo negativno gledanje na historiju, odnosno na historiografiju, tiče se samo buržoaske historiografije u njezinoj dekadantnoj fazi razvoja, ali ne i historiografije kao nauke o prošlosti uopće. Jer treba da budemo svjesni da historija nije neki dokoni posao nekog dokonog naučnog radnika. Prošlost nije neka golema grobnica u kojoj s pijetom pohranjujemo mrtve ljude i mrtve stvari da u njoj trunu i pretvaraju se u prah i pepeo. Prošlost, historija je velika i stvaralačka roditeljka, iz čijega se krila rađa sadašnjost, da bi se iz njena krila opet rodila budućnost. Bez prošlosti nema ni sadašnjosti, bez znanja prošlosti nema ni znanja sadašnjosti, a nema ni orijentacije u budućnosti.

Zamislimo samo da između našega jučer i našega danas spustimo jednu gustu i neprovidnu zavjesu i tako prekinemo svaku ananazu na ono što je jučer bilo. Mi bismo se našli u jednoj potpuno praznoj i pustoš okolini, u kojoj se ne bismo mogli snaći, te bismo bili u najkraće vrijeme osuđeni na propast. Prošlost je zaista biološka pretpostavka našega opstanka, a poznavanje te prošlosti je biološka nužda, da bismo se mogli u prostoru i vremenu orijentirati i tako održati na životu.

Životinje nose svoju historiju biološki u sebi. One je nose u sebi i onom još tajanstvenom, pa i misterioznom svojstvu, u svojim instinktima, koji se putem genetske mase prenose u životinjskim vrstama od generacije na generaciju, a u kojima su nagomilana sve bogatija isku-

stva dalekih i bezbrojnih generacija, koja onda omogućuju pripadnicima te vrste da se gotovo nepogrešivo orijentiraju u prostoru i vremenu i da udeše svoje ponašanje u skladu sa stečenim iskustvima te vrste.

Čovjek, ta visoko razvijena životinja, usavršavajući svoje razumne i umne sposobnosti sve većma potiskuje instinkte, svoje nagone, a na njihovo mjesto dolazi diskurzivno-logično mišljenje i zaključivanje, po kojemu se on orijentira u svojoj okolini i po kojemu on udešava svoje ponašanje u danim okolnostima.

Budući, dakle, da čovjek ne nosi poput životinje historiju svoje vrste u sebi, budući da se on ne upravlja po naslijeđenim instinktima svoje vrste, on mora tu svoju prošlost svojim spoznajnim aparatom steći kao biološku pretpostavku svoje egzistencije.

A ta spoznaja prošlosti mora biti takva da bude istinski, a ne iskrivljeni odraz prošlih zbivanja. Ali čovjek, željan spoznaje svoje prošlosti, bio je upućen na mutne izvore: mit, legende, epovi, kronike, jednostrano usmjerene historije nisu mu mogle dati pravilnu sliku prošlih zbivanja. Historiografija koja je vezana uz socijalističko društveno uređenje i koja počiva na čvrstim temeljima historijskog materijalizma stoji pred velikim zadatkom: da dade čovjeku njegovu historiju koja će biti što vjerniji odraz prošlosti.

Socijalistička historiografija nasljednica je bogate baštine buržoaske historiografije, koja se sastoji u prvom redu od golemog broja utvrđenih historijskih činjenica. Ali će socijalistička historiografija drugačije tumačiti, ocjenjivati i povezivati te činjenice nego što su to činili buržoaski historiografi. A pri tome socijalistička historiografija neće polaziti sa stajališta pojedinih grupa ljudi ili pojedinog izoliranog naroda, već će njoj biti pred očima čitavo nepodijeljeno čovječanstvo. Socijalistički će historik obrađujući ma koju pojedinost historijskog zbivanja stalno imati pred očima činjenicu da je to samo dio jedne opće čovječanske cjeline.

Historičari koji se u svom radu pridržavaju postavaka historijskog materijalizma svjesni su da čovjek sam gradi svoju historiju i da je on sa svojim akcijama i reakcijama ona snaga koja pokreće historijska zbivanja. A u vršenju tih akcija i reakcija čovjek se rukovodi onim svojstvima i potrebama što ih ima po samoj prirodi svojoj.

Uvjereni smo da će historiografija vezana uz socijalističko društveno uređenje biti u mogućnosti da dade čovjeku vjernu sliku njegove prošlosti i da će tako biti sigurnim kormilom u njegovim postupcima i u njegovu ponašanju.

A djela buržoaske historiografije, kao što je *De regno Ivana Luciusa*, naći će u socijalističkoj historiografiji svoje dostojno i dolično mjesto.